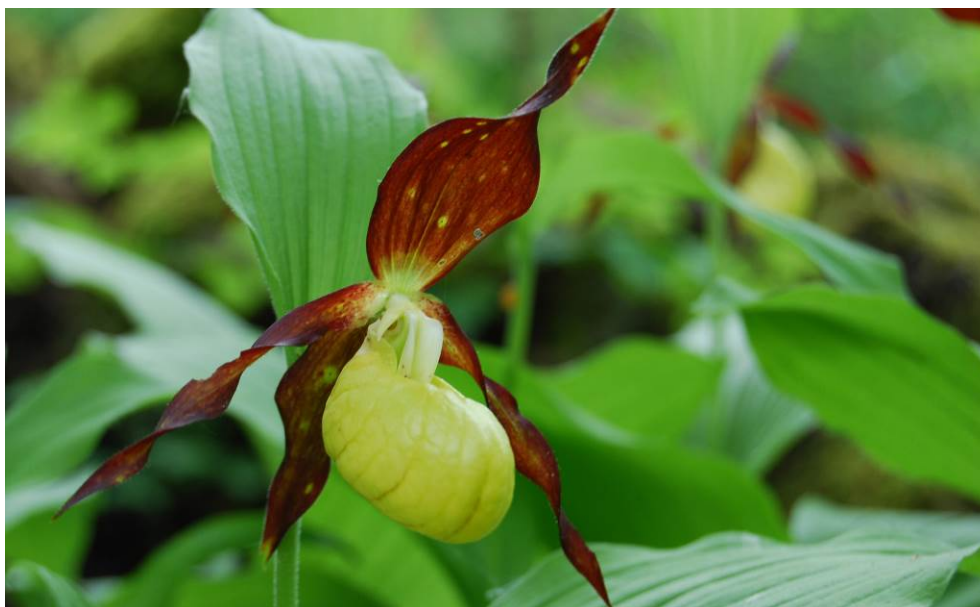
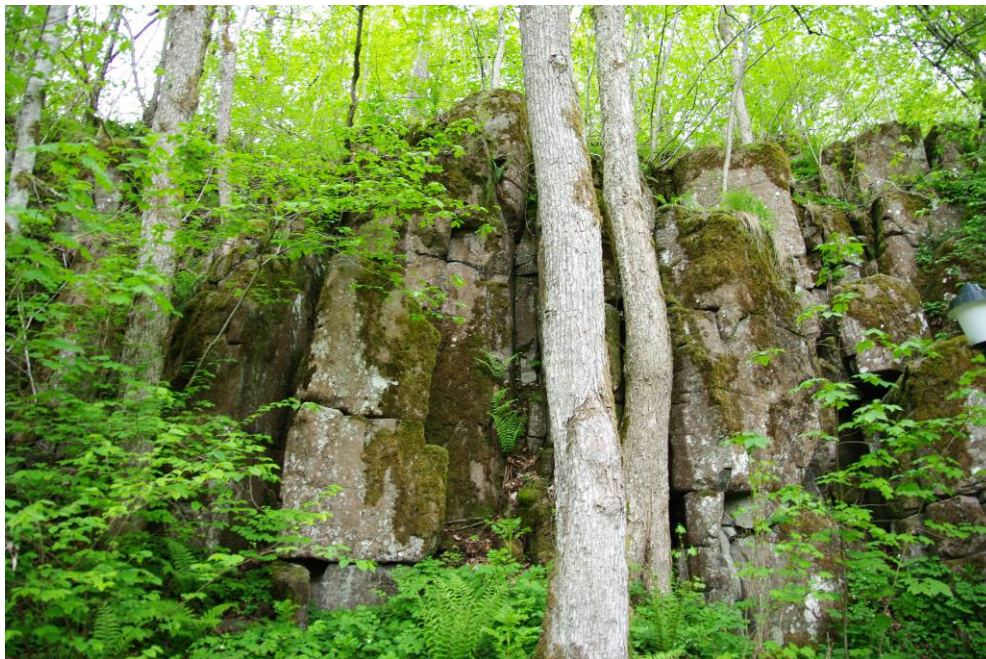

Skötselplan för naturreservatet Mössebergs östsluttning i Falköpings kommun

Kommunledningsförvaltningen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Syfte	3
2. Beskrivning av området	3
2.1 Uppgifter om naturreservatet.....	3
2.2 Topografi och läge.....	4
2.3 Geologi och hydrologi.....	4
2.4 Markanvändning	4
2.5 Kulturhistoriska bevarandevärden.....	5
2.6 Vegetation, flora och fauna	5
2.7 Friluftsliv.....	10
2.8 Bebyggelse och anläggningar.....	11
3. Skötsel och bevarandemål.....	11
3.1 Utgångspunkter för indelning i skötselområden.....	11
3.2 Beskrivning av skötselområden.....	11
4. Friluftsliv.....	22
4.1 Övergripande mål.....	22
4.2 Information och anläggningar.....	22
5. Uppföljning.....	22
5.1 Uppföljning av skötselåtgärder.....	22
5.2 Uppföljning av bevarandemål.....	23
5.3 Revidering av skötselplanen.....	23
6. Sammanfattning av planerad förvaltning	23
7. Referenser	24

BILAGOR

Bilaga 4 Skötselplanekarta

Inledning

Skötselplanen beskriver vad som ska göras i naturreservatet, när och hur ofta det ska göras. Den fastställer också vad som är viktigast att göra om reservatsförvaltaren, d.v.s. den som är ansvarig för naturreservatets skötsel, behöver prioritera. Förutom reservatsförvaltaren vänder sig skötselplanen till markägaren och andra intressenter.

Naturreservatets syften styr vilka föreskrifter (regler) som gäller i naturreservatet och ifall skötsel behövs för att syftena med naturreservatet ska kunna uppfyllas.

I skötselplanen finns en beskrivande del. Där anges bland annat naturreservatets syften och vilka natur- och bevarandevärden som finns i naturreservatet. Den andra delen av skötselplanen beskriver naturreservatets bevarandemål och hur naturreservatet ska skötas.

1. Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- Bevara och utveckla ädellövdominerade skogar med stora populationer krävande lundväxter och hotade/sällsynta kryptogamer.
- Strukturer som varierande trädålder inklusive gamla träd och död ved i olika dimensioner ska förekomma i riklig omfattning i skogsmiljöerna.
- Bevara rikkärret och lokaler för guckusko.
- Bevara och utveckla hävdade gräsmarker och brynmiljöer med bärande buskar och träd i anslutning till den ädellövriska brantskogen.
- Bevara och utveckla ett värdefullt tätortsnära friluftsområde.
- Bevara och utveckla flera strategiska utsiktsplatser.
- Bevara följande inom området förekommande naturtyper och/eller arter som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynnsamt tillstånd: 7230 Rikkärr, 9160 Näringsrik ek- eller ek-avenbokskog, 9180 Ädellövskog i branter, 9190 Näringfattig ekskog, 1902 Guckusko.

Syftet ska tryggas genom att:

- Skogen i huvudsak lämnas till fri utveckling.
- Avverkning och röjning av inväxande gran samt främmande trädslag får ske.
- Rikkärret bevaras öppet och orört med opåverkad hydrologi.
- I kanten mellan lövskog och öppen slättermark vidta åtgärder för att gynna och förstärka skogsbryn med bärande träd och buskar.
- Betesmarker och slättermarker hävdas så att deras hävdberoende naturvärden bevaras och utvecklas.
- Leder, stigar, friluftsanordningar och utsiktsplatser underhålls.

2. Beskrivning av området

2.1 Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Naturreservatet Mössebergs östsluttning
NVRID	20409111
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Falköping
Socken/församling:	Marka/Jättene
Naturgeografisk region:	Falbygden
Karta:	Ekonomisk karta: 08303
Lägesbeskrivning:	Naturreservatet Mössebergs östsluttning är beläget på Mösseberg nordväst om Falköpings stad.
Förvaltare:	Falköpings kommun
Areal:	Totalt 47,5 ha
Natura 2000-beteckning:	SE0540158 Mössebergs östsluttning

Markslag och naturtyper	Areal, ha år 2013	Målareal (ha)
Barrskog	0,6	0
Ädellövskog	36,5	38,5
Lövsumpskog	0,5	0,5
Hygge	0,3	0
Betesmark	8,2	8,2
Äng	1,4	0,2
Rikkärr	<0,1	0,1

Kod	Natura 2000-habitat	Areal år 2013 (ha)	Målareal (ha)
7230	Rikkärr	0,1	0,1
9160	Näringsrik ekskog	2,1	2,1
9180	Ädellövskog i branter	8,1	8,1
9190	Näringsfattig ekskog	0,6	2

2.2 Topografi och läge

Området ligger i direkt anslutning till Falköpings stad och är beläget på Mössebergs sydöstra del. Den högsta punkten i reservatet ligger på cirka 320 m.ö.h. Det finns ett flertal utsiktsplatser, särskilt i södra delen av området som erbjuder en enastående utsikt över Falköpings stad och Falbygden.

2.3 Geologi och hydrologi

Naturreservatet ligger på Mössebergs östsluttning och delvis på diabasplatån. Branta stup finns i diabasen ovanför Kurorten och Falbygdens sjukhus. Diabasen går i dagen utmed hela kanten. Den är ofta kraftigt förklyftad. Nedanför diabasbranterna finns ofta en rasbrant, så kallad talus, med stora block. Lerskiffern går inte i dagen på något ställe i reservatet utan den är överlagrad av lösa jordlager. På platån är jordlagret mestadels mycket tunt, men i sluttningarna är det desto mäktigare.

Området söder om Sofielund avvattnas till Markabäcken och den övriga delen till Slafsån. Ovanför Kurorten finns en känd källa, som tidigare försåg kurorten med källvatten. Några mindre bäckar rinner genom området. Vegetationen i branten gynnas av det rörliga markvattnet. Det gäller bland annat guckusko och tibast. Bergsplatån utgör inströmningsområde, men från bergsplatån sker även ytavrinning. En viktig förutsättning för att naturvärd-ena ska kunna bevaras är en opåverkad hydrologi. Vid eventuella verksamhetsförändringar på platån eller i sluttningen är det viktigt att inte hydrologin påverkas eller att föroreningar läcker ut och sprider sig med vattnet.

2.4 Markanvändning

Historiska kartor från senare delen av 1800-talet visar att södra delen av området var beväxt med lövskog medan det ungefär från mitten av området och norrut utgjordes av löväng. På en mindre del i norr finns fortfarande tydliga spår av att marken har varit hävdad även på senare delen av 1900-talet. Trots att det delvis har varit öppnare än i dag och mängden gamla träd i området är inte heller så stor, signalerar historiken ändå att kontinuiteten av lövträd i området är lång. I den

övre delen av branten som är svår att komma åt, finns det säkerligen en lång kontinuitet med lövträd.

2.5 Kulturhistoriska bevarandevärden

Mössebergsparken samt kurorten hyser stora kulturhistoriska värden. Greve Gösta Posse, en av initiativtagarna till järnvägens etablering på Falbygden, undersökte traktens möjligheter för en lokalisering av en vattenkurort. Vattenkuranstalten anlades på Mössebergs östsluttning eftersom det var en särskilt naturskön plats vars rikliga goda källa, hälsosamma klimat och rika vegetation av ädla trädslag bedömdes mycket lämplig för parker och promenader. Mössebergs Kallvattenkurinrättnings Aktiebolag bildades 1864. Kurorten var under sina tidiga glansperioder under 1870- och 1880-talet respektive 1900-talets första decennium, både välbesökt och ansedd. Under dessa perioder utvecklades Mössebergsparken kraftigt. De slingrande promenadvägar kantade av ädla och exotiska parkträd, täta buskage, samt prunkande blomsterplanteringar, terrass- och fontänanläggningar, ängs-marker, barrskog och utsiktsvyer skapade en mycket vacker, inspirerande och variationsrik park. Mössebergsparken har förändrats och förenklats under 1900-talet, men spår av parkens olika tidsavtryck kan fortfarande urskiljas. I anslutning till utsiktspromenaden utmed platåkanten finns flera platser med skydds-räcken som tidigare erbjöd en vidunderlig utsikt, som numera helt eller delvis är skymda av lövträd och sly.

Bergsplatån bebyggdes med sanatoriet Bredablick i mitten av 1880-talet. Zigzagvägen och trappsystemet i ravinen anlades i samband med sanatoriets tillkomst och gav kurortsbesökaren ökad tillgång till bergsplatån med dess höga, rena luft. Platån blev ett populärt utflykts- och rekreationsmål och under närmast kommande decennium anlades nya promenadvägar, t ex utsiktspromenaden med vackra vyer ut mot landskapet. Detta vittnar om att tidens ideal avseende rehabilitering och rekreation var att vistas i naturen på hög höjd, och bedöms därför ha ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

I Mössebergsparken finns en fast fornlämning i form av en minnessten med inskriften ”MÖSSEBERGS PARK ANNO 1690”. I kanten på Mössebergsplatån på fastigheten Friggeråker finns ett minneskors av järn som är klassat som övrig kulturhistorisk lämning. I hela området finns det rikligt med stenvägar och på fastigheten Jättene finns en fädrev som vittnar om att området tidigare var betesmarker.

2.6 Vegetation, flora och fauna

Vegetation översiktlig beskrivning

Mössebergs sydöstvända branter och sluttningarna är klädda med lövskog. För många organismer har den sammanhängande, långsträckta lövskogen i branten runt berget ett högt naturvärde inte minst i funktion som spridningskorridor. Lövskogen är ädellövträdsdominerad med ett stort inslag av ask, alm, lönn, lind och ek. Triviala trädslag som asp och björk ökar som regel ju längre ned i sluttningen man kommer. Buskskiktet är ofta välutvecklat och består främst av hassel, måbär och skogstry. Inslag finns även av hagtorn, nypon och tibast. Ett fältskikt

bestående av huvudsakligen örter (frisk och torr örttyp), finns framför allt i och nedanför bergets branter. På några platser är fältskiktet artrikt med lundväxter som blåsippa, vitsippa, trolldruva, stinksyska, skogsviol, hässlebrodd m.fl. Arten guckusko finns också inom området. Vid de riktigt branta delarna ovanför kurorten finns sällsynta kärllväxter som stenfrö och rutlåsbräken. Generellt brukar skogar kunna hysa en mängd "mikromiljöer" som också är gynnsamma för artrikedomen av kryptogamer. I detta område är det främst mikromiljöer som block och bergssidor som är väl representerade (medan exempelvis gamla träd och död ved är underrepresenterade). Mörk baronmossa som lever på främst basiska bergarter, förekommer också ganska rikligt i området och är ett exempel på en art som gynnas av blockigheten här. Denna art som är något av en karaktärsart för Västergötlands platåberg är väldigt sällsynt i landet i övrigt. Att den mörka baronmossan finns i området över huvud taget och nu är spridd i större delen, visar att området haft kontinuitet av skuggig lövskogsmiljö. Bergsplatån är fortfarande relativt öppen. Förutom öppna artrika betesmarker finns flera ytor med hävdgynnade arter, varav flera är sällsynta. Norra delen av platån är i huvudsak skogsklädd. Förutom ädellövdominerad skog och lite lövsumpskog finns ett mindre parti med planterad gran och några hyggen.

Brantskogen och sluttningen ovanför Norra Bestorp

Området utgörs av en ädellövrisk sluttning som har en förhållandevis stor trädslagsblandning. Skogstypen i den övre delen av området är brantskog av ädellövrisk typ och sekundär lövskog, frisk och torr typ i den nedre delen av sluttningen. Sluttningen är delvis blockig. Jordarna utgörs till större delen av djupa brunjordar men ovanför sluttningen och i den södra delen är jordarna fattigare. I den norra delen av sluttningen finns det ett slutet trädskikt som består av ungefär lika stora delar medelgrov alm, ask, lind, ek, asp och björk. Undervegetationen är ställvis tät och den består av asksly och hassel samt enstaka inslag av olvon, måbär, nypon och en. I södra delen och strax ovan sluttningen finns det en högre andel ek. Området har relativt låga mängder död ved. Det finns en ställvis fin lundflora med arter som blåsippa, lungört, stinksyska, underviol, trolldruva och lundelm.

Ädellövbranten ovanför Mössebergsparken

Området utgör en del av Mössebergs sydöstvända diabasbranter som sträcker sig från Sofielund i söder och hela vägen mot branterna ovanför sjukhuset. Branten angränsar till Mössebergsparken. I branten finns det rikt med lodytor, som i den nordöstra delen är relativt höga och det finns även rikligt med pelarförklyftning, sprickor och blockrika marker. Skogstypen är brantskog av ädellövrisk typ. Trädskiktet utgörs av en rik blandning med ädellövträd och triviallövträd och längs foten av branten står det flera gamla och knotiga ädellövträd. Jordarna består av mullrika och kalkrika brunjordar, vilket har gett upphov till en mycket artrik kärllväxtflora. Trädskiktet är relativt artrikt och här finns bland annat alm, ek, lind, lönn, fågelbär, hägg och björk. De flesta träden är medelgrova men det finns även flera knotiga och ganska gamla ädellövträd. Buskskiktet består av bland annat klen hägg samt skogstry och hassel. Det finns enstaka lågor i området men mängden död ved är inte särskilt hög. Det finns en mycket hög frekvens av signalarter i området och på trädstammar, lodytor och block finns det bland annat piskbaronmossa *Anomodon attenuatus*, liten baronmossa *A. longifolius*, mörk baronmossa *A. rugelii*, grov baronmossa *A. viticulosus*, fällmossa *Antitrichia curtispindula*, platt fjädermossa *N. complanata*, grov fjädermossa *N. crispa*, stenporella *Porella cordeana*, träd-porella *P. platyphylla*, slanklav *Collema flaccidum*, traslav

Leptogium lichenoides, skinnlav, *L. saturninum*. Bland den artrika kärlväxtfloran kan särskilt nämnas kaprifol, desmeknopp och underviol. Miljöerna är mycket heterogena och det finns dessutom en mycket välutvecklad och artrik flora som gör att naturvärdena är mycket höga.

Mössebergsparken

Mössebergsparken är Falköpings stad största parkmiljö och den hänger även samman med värdefulla lövskogsområden längs Mössebergssluttningen. Mössebergsparken byggnadsminnesförklarades 1979. Parkmiljöerna är förhållandevis gamla och det finns rikligt med gamla och grova träd. Även om området sköts som en park så finns det en fin lundörtflora i området med arter som blåsippa, lungört, vitsippa, vätteros och vårlök. En av de mer ovanliga växterna är tistelsnyltrot som dels växer i själva parken och dels strax utanför.

Ädellövbranter vid Falbygdens sjukhus

Skogstypen i den övre delen av området utgörs av brantskog av ädellövrik typ och i den nedre delen av igenväxt hage av ask-almtyp. I sluttningen mot sjukhuset finns det ett större sammanhängande ädellövskogsområde som har en rik trädslagsblandning med bland annat grov ask och alm samt stora hasselbuketter. Tidigare har området förmodligen nyttjats som slåtter- och betesmark som har låtit växa igen. Många stenmurar finns dock fortfarande kvar i sluttningen. De rika jordarna har gett upphov till en rik och frodig lundflora. I den övre delen av sluttningen finns det en del mindre lodytor och blockrika marker som är sammanhängande med de värdefulla branterna ovanför Mössebergsparken. I sluttningen finns det också en del källor och bäckar som tillsammans med de kalkrika jordarna skapar mycket intressanta miljöer för bland annat kärlväxter, svampar och mossor. Miljöerna är mycket estetiskt tilltalande. Trädskiktet är slutet och det finns en mycket rik trädslagsblandning som till viss del domineras av grov ek samt enstaka mycket grova, men det finns också en relativt stor andel grov alm samt en mindre del björk, sälg, asp, hägg, ask, fågelbär och lind. Buskskiktet är förhållandevis välutvecklat och det utgörs framför allt av hassel men det finns även klen hägg, måbär, skogstry, samt enstaka hagtorn, nypon och tibast. Det finns måttliga mängder död ved i området och denna består främst av lågor från triviallövträd. På platån, ovanför branten, finns det en smal remsa med hedekskog med mycket en i buskskiktet. Speciellt vårbloomingen ger en färgsprakande prakt med arter som blåsippa, vitsippa, vårlök, vätteros, lungört. På block i den övre delen av branten finns den sällsynta mossan mörk baronmossa *Anomodon rugelii*. Plockhuggning av ek har förekommit i den övre delen av sluttningen. Det tätortsnära läget och de natursköna miljöerna gör att området har mycket höga sociala värden. Området har också ett välutvecklat och variationsrikt trädskikt med mycket ädellövträd och det finns även viktiga element såsom diabasbranter, källmiljöer och kalkrika jordar som tillsammans med den stora arealen gör att området har mycket höga lövskogsvärden.

Sekundär lövskog vid Näregården

Området ligger på Mössebergssluttningen, strax ovanför Näregården. Större delen av sluttningen består av en gallrad, medelålders askskog men de intressantaste delarna finns i överdelen av branten. Här finns det enstaka äldre och grövre triviallövträd samt en del mindre blockmarker och källmiljöer. I sluttningen finns det ett gallrat, halvslutet trädskikt med medelålders ask samt en mindre andel asp och sälg. Askföryngringen är ställvis mycket god och det finns även en del hallon,

skogstry och hägg i buskskiktet. I den övre delen av branten finns det enstaka äldre asp och sälg. Enstaka lågor av asp finns i objektet. Området är påverkat av gallringar. De övre delarna av branten har en del värdefulla strukturer i form av äldre triviallövträd samt block- och källmiljöer som ger objektet vissa lövskogsvärden.

Skogarna på Mössebergsplatån

Norra delen av platån är i huvudsak skogsklädd. Skogstyperna utgörs av ädellövskog, triviallövskog med ädellövinslag, ekkratskog, samt lite lövsumpskog. Dessa lövskogar kommer att utveckla höga naturvärden på sikt. Det finns även ett mindre parti med planterad gran och några hyggen.

Betes- och ängsmarker på Mössebergsplatån

Väster om Bredablick finns två hagmarker som betas med nöt. Dessa har enligt kartan från 1800-talet till stor del varit åker. Några ytor i betesmarkerna är mycket artrika med bland annat grönvit nattviol, ängsskallra, rödklint, vädtklint, brudbröd, getväppling, gul fetknopp, sommarfibbla, klasefibbla, ängshavre, darrgräs. Ängsmarkerna i anslutning till utsiktsplatserna är mycket artrika med hävdgynnade arter som sommarfibbla, axveronika, blodnäva, brudbröd, kungsmymta, gul fetknopp, vitknavel, darrgräs, baktimjan och mer ovanliga arter som backsippa, solvända, fältmalört, flentimotej och backnejlika.

Rikkärr

Ovanför Näregården finns ett sluttande extremrikkärr med bottenskikt av fastmattetyt. Kärrret har tidigare hyst stora botaniska värden, bland annat ett mindre bestånd med axag, majviva, flugblomster och kärrknipprot, samt relativt rikligt med skogsnycklar. Kärrret domineras numera av bladvass, samt kärrfibbla, vattenklöver, kärrfräken, gräsull och enstaka skogsnycklar.

Hotade, sällsynta och några på annat sätt intressanta arter i reservatet

Kärlväxter	Kategori	Skötselområde	Frekvens	Årtal	Källa
Ask <i>Fraxinus exelsior</i>	VU	1-5, 7-12, 15, 20	3	2012	CF
Alm <i>Ulmus glabra</i>	CR	1-4, 7-12, 15, 20	3	2012	CF
Backsippa <i>Pulsatilla vulgaris</i>	VU, fridlyst	9	1	2010	JöG
Baktimjan <i>Thymus serpyllum</i>	NT	9	1	2012	CF
Desmeknopp <i>Adoxa moschatellia</i>	NT	7	1		ML
Majviva <i>Primula farinosa</i>	NT	16	0	1985	LF
Trollsmultron <i>Potentilla rupestris</i>	VU	2, 7	0	1986	LF
Rutlåsbräken <i>Botrychium matricariifolium</i>	VU	7	1	2011	JöG
Smalbladig lungört <i>Pumonia longifolius</i>	EN	1	0	1996	GJ
Solvända <i>Helianthemum nummularium</i>	NT	9	1	2012	CF
Sommarfibbla <i>Leontodon hispidus</i>	NT	10, 12, 17	3	2012	CF
Stenfrö <i>Lithospermum officinale</i>	NT	7	1	2011	JöG
Tistelsnyltrot <i>Orobancha reticulata</i>	EN, Fridlyst				
Axag <i>Schoenus ferrugineus</i>	S	16	0	1985	LF
Backnejlika <i>Dianthus deltoides</i>		9, 17	1	2012	CF
Blåhallon <i>Rubus caesius</i>		13	3	2012	CF
Blåsippa, <i>Nobilis hepatica</i>	S, fridlyst	1-4, 7, 10-11, 13, 14	3	2012	CF
Borsttistel <i>Cirsium helonoides</i>	S2	7, 16			CF
Flenört <i>Scrophularia nodosa</i>		2-4, 7, 11-12	2	2012	CF
Fältmalört <i>Artemisia campestris</i>		9	1	2012	CF
Grusviva <i>Androsace septentrionalis</i>		7	1	2009	JoG

Gräsull <i>Eriophorum latifolium</i>	S	16	0		JoG
Hässleklocka <i>Campanula latifolia</i>	S	11			LI
Kransrams <i>Polygonatum verticillatum</i>	S	2-4, 7, 10-15	2	2012	CF
Kärrfibbla <i>Crepis paludosa</i>	S2	11, 16	3	2012	CF
Lind <i>Tilia cordata</i>	S	2-3, 7, 10-13, 15, 17	2	2012	CF
Lundelm <i>Elymus caninus</i>	S	7			LI
Lungört <i>Pulmonaria obscura</i>	S	1-4, 7, 10-12, 15	3	2012	CF
Myska <i>Galium odoratum</i>	S	1, 3, 7	2	2012	CF
Nässelklocka <i>Campanula latifolia</i>	S	2-4, 7, 11, 13	3	2012	CF
Ormbär <i>Paris quadrifolia</i>	S1	1-7, 10-11, 15	2	2012	CF
Rödblära <i>Silene dioica</i>	S	1-7, 9-11, 13, 15	2	2012	CF
Skavfräken <i>Equisetum hyemale</i>		11	3	2012	CF
Smörboll <i>Trollius europaeus</i>	S, fridlyst	11	1	1998	LS
Stinksyska <i>Stachys sylvatica</i>		1-7, 10-12, 15	3	2012	CF
Storrams <i>Polygonatum multiflorum</i>	S	7	1	2012	CF
Strutbräken <i>Matteuccia struthiopteris</i>	S	11, 13	2	2012	CF
Tibast <i>Daphne mezereum</i>	S, fridlyst	1-4, 10	1	2012	CF
Trolldruva <i>Actaea spicata</i>	S3	1-7, 10-11, 13, 15	3	2012	CF
Underviol <i>Viola mirabilis</i>	S	1-3	2	2012	CF
Vårärt <i>Lathyrus vernus</i>	S	7, 13	1	1996	NI
Vätteros <i>Lathraea squamaria</i>	S	3, 11, 13	2	2012	CF
Spenört <i>Laserpitium latifolium</i>	RS	11	0	1997	AB
Grönvit nattviol <i>Platanthera chlorantha</i>	Fridlyst	12, 17, 20	1	2012	CF
Skogsnycklar <i>Dactylorhiza maculata, fuchsii</i>	Fridlyst	11, 16, 20	1	2012	CF
Tvåblad <i>Listeria ovata</i>	S, fridlyst	11, 16	1	2012	CF
Kärrknipprot <i>Epipactis</i>	Fridlyst	16	0	1986	LF
Skogsknipprot <i>Epipactis helloborine</i>	S, Fridlyst	11	1		
Flugblomster <i>Ophrys insectifera</i>	S, Fridlyst	16	0	1985	LF
Nästrot <i>Neottia nidus-avis</i>	S, fridlyst	11	1	2012	CF
Guckusko <i>Cypripedium calceolus</i>	Natura2000 fridlyst	11, 16	1	2012	CF
Mossor					
Mörk baronmossa <i>Anomodon rugelii</i>	S	7			LI
Grov baronmossa <i>Anomodon viticulosus</i>	S	2, 7, 11			LI
Piskbaronmossa <i>Anomodon attenuatus</i>	S	7			LI
Liten baronmossa <i>Anomodon longifolius</i>	S	7			LI
Trubbfjädermossa <i>Homalia trichomanoides</i>	S	2, 7			LI
Guldlockmossa <i>Homalothecium sericeum</i>	S	2, 7			LI
Platt fjädermossa <i>Neckera complanata</i>	S	7			LI
Grov fjädermossa <i>Neckera crispa</i>	S	7, 11			LI
Trädporella <i>Porella. Platyphylla</i>	S	2, 7			LI
Stenporella <i>Porella cordeana</i>	S	7, 11			LI
Krusig ulota <i>Ulota crispa</i>	S	7, 11			LI
Fällmossa <i>Antitrichia curtipendula</i>	S	11, 13	2	1996	NI
Tuffmossor <i>Palustriella spp</i>	S	16	3	1996	NI
Sotmossa <i>Andreaea rupestris</i>		11		1992	BJ
Spetsig dvärgbågmossa <i>Pseudoleskeella nervosa</i>				1992	BJ
Lavar					
Slanklav <i>Collema flaccidum</i>	S	7			LI
Traslav <i>Leptogium lichenoides</i>	S	7			LI
Skinnlav <i>Leptogium. Saturninum</i>	S	7			LI
Svampar					
Hasselticka <i>Dichomitus campestris</i>	S	11			LI
Fåglar					
Mindre hackspett <i>Dendrocopus minor</i>	NT				LI
Mindre flugsnappare <i>Ficedula parva</i>	NT				
Nötkråka <i>Nucifraga caryocatactes</i>	NT				ÅA

Tabell 2: Tabell över artförekomst av rödlistade arter, signalarter (S) och regionalt sällsynta (RS) arter, Natura 2000 innebär att arten är upptagen i EU:s Art- och Habitatdirektiv.

Kategori:

1. rödlistade arter (ArtDatabanken 2015): (RE) Nationellt utdöd; (CR) Akut hotad; (EN) Starkt hotad; (VU) Sårbar; (NT) Nära hotad; (DD) Kunskapsbrist

2. signalarter (Skogsvårdsstyrelsen 1994, 2000): (S1) lågt signalvärde; (S2) medelgott signalvärde; (S3) högt signalvärde .

Frekvens: (1) enstaka, (2) måttlig, (3) riklig, eller exakt uppgift om sådan finns

3. Källa: ÅA (Åke Abrahamsson, AB (Anders Bertilsson), BJ (Bertil Jannert), CF (Carin Franson, LF (Lennart Friggeråker; JoG (Jonas Gran); JöG (Jörgen Gran), LL, Lennart Ljuhs, ML, LI (lövskogsinventering), NI (nyckelbiotopsinventering), LS (Lennart Sundh).

Fauna

Rådjur och halvtama älgar är mycket vanliga i området och de söker sig numera också till bebyggelsen. Räv, mård och grävling förekommer regelbundet. Fältharen är ganska vanlig liksom ekorren. Skogshare kan ibland förekomma i området. Gnagare som ängssork, större och mindre skogsmus finns. Vesslor och hermelin sågs mera förr men en svag stam kan ändå finnas kvar. Mullvaden är mycket vanlig på lövskogsslutningen vilket bidrar till omrörning i jorden. Den på Billingen förekommande rariteten hasselmus saknas på Falbygden trots att det nu är länge sedan som det var träd- och busklöst här. Den sällsynta buskmusen, som är något av en specialitet för Falbygden, finns antagligen inom reservatet men är svår att påträffa. Närmast kända fynd är från Marka socken.

Fågelfaunan är mera känd än däggdjursfaunan. Rikast fågelliv är det i lövskogen på slutningen. Här finns karaktärsarter som nötväcka, gröngöling, blåmes, talg-oxe, svartvit flugsnappare, trädpiplärka, grönsångare, lövsångare, svarthätta, trädgårdssångare och kattuggla som ofta häckar i rasbranten. Berguven har tidigare haft etablerade revir i rasbranten. Nötkråkor och nötskrikor ses ofta i ekar och hassel. Skogsduvan som är stadd i minskning är svår att hitta idag. Ökad förekomst av hålträd i högstammig skog kan kanske få den att öka igen. Av ormarna är antagligen snoken vanligast. Skogsödlor och kopparorm finns även. Padda är troligen det vanligaste groddjuret följt av åkergroda. Spektakulära är alla de dekorativa vinbergssnäckorna som finns i skogarna.

Ängsmarkerna tycks hysa en rik fjärilsfauna. Av dagfjärilsarter ses regelbundet till exempel kamgräsfjäril, luktgräsfjäril, slättergräsfjäril, grobladsnätfjäril och flera arter blåvingar. Studier av fjärilsfaunan i lövskogen indikerar att den är artrik. Det finns bland annat eksnabbvinge, dagfjärilsmätare, citronmätare, violettbrun flikmätare, urringad månmätare, lindmätare, stor eklavmätare, poppelsvärmare, poppelspinnare, ekflikvinge, rödgrå högstjärt, grönt ekfly, grönbrunt klippfly samt grönskimmrande skogsfly.

2.7 Friluftsliv

Mösseberg är av regionalt intresse för friluftslivet. Att värna om det rörliga friluftslivet har varit en av de viktigaste orsakerna till att kommunen under årens lopp förvärvat fastigheter på berget. Östra delen av Mösseberg är kommunens område för det rörliga friluftslivet. På platån och slutningen närmast Falköping finns också flera verksamheter och anläggningar av stor vikt för turismen. Däribland kan nämnas djurparken, utsiktstornet, slalombacken, campingplatsen och ett väl utbyggt stig- och spårssystem. Stigar, gångvägar och ridspår genomkorsar flera av delområdena som beskrivs i skötselplanen. De vanligaste aktiviteterna i

området är promenader, löpning, orientering, ridning och cykling med mountain-bike. Mösseberg är av stor betydelse för kommunen och kommunens invånare. Omgivningarna och miljön är viktiga för såväl permanentboende som turister.

2.8 Bebyggelse och anläggningar

I Mössebergsparken finns zigzagvägen och trappsystemet som leder upp till platån och utmed platåkanten finns flera utsiktsplatser med skyddsräcken. En kraftledning löper utmed den norra gränsen på fastigheten Jättene 26:1. Inom skötselområde 10 finns en ligghall avsedd för djurhållningen.

3. Skötsel och bevarandemål

3.1 Utgångspunkter för indelning i skötselområden

Indelning av skötselområdena utgår från naturtyp och skötselbehov. Naturresevatet är indelat i 20 skötselområden.

3.2 Beskrivning av skötselområden

Skötselområde 1

Markslag/naturtyp: Hassellund, äng
Areal: 2,0 ha

Beskrivning

Området som kallas Gamla Folkets park utgörs av öppna ängsmarker och hassellundar. Flera stenmurar löper genom området. Längst norrut finns ett område som är avsatt som skolskog. I anslutning till skolskogen finns rester av torrängsflora med blodnäva och väddklint. Större delen av området utgörs av en mycket tät hassellund. Skogen är cirka 60 år. Trädskiktet är glest och domineras av medelgrov fågelbär, med inslag av medelgrova träd av ek, ask, alm, asp och rönn, grov björk, samt några fina flerstammiga sälgar. Buskskiktet domineras av gamla hasselbuketter, inslag av hägg, skogstry, måbär och enstaka nypon och tibast. Hasseln är gammal och självgallring pågår. Askföryngringen är riklig i hela området. I de tätaste delarna saknas fältskikt. För övrigt är fältskiktet artrikt med nejlikrot, stinksyska, humleblomster, rödblåra, lungört, underviol och blåsippa. På några ställen växer stora bestånd av myska. I den övre delen av området finns en äng som håller på att växa igen med hallon och sly. Det finns stora bestånd av stinksyska och lungört i skogskanten. För övrigt är markfloran trivial. Längst söderut fanns tidigare en stäppartad torräng där det växer rikligt med nypon. I den östra delen ligger en liten torrbacke där det tidigare växte trollsmultron, backsippa, backlök, ängsskallra, flentimotej, solvända, backsmultron och blodnäva. I områdets västra del fanns tidigare ett fåtal exemplar av den rödlistade smalbladiga lungörten som numera är utgången.

Bevarandemål: Hassellund med livskraftiga populationer av blåsippa, lungört, underviol, stinksyska, trolldruva och myska. Torräng med ett fältskikt som domineras av arter knutna till naturliga gräsmarker på kalkrik mark.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Vid behov utförs gallring av trädskiktet så att täckningsgraden inte överstiger 50 %. Ängsmarken sköts genom årlig slåtter med skärande eller klippande redskap i augusti och bortförsl av höet samt röjning av sly. Träd och buskar får tas ned utmed gränsen till hustomterna om de orsakar olägenhet för husägaren.

Skötselområde 2

Markslag/naturtyp: Brantskog av ädellövrisk typ

Natura 2000-habitat: Ädellövskog i branter 9180

Areal: 2,3 ha

Beskrivning

Ädellövdominerad 70-årig skog på blockrik sydostsluttning. Högst upp i branten finns mindre lodytor. Trädskiktet är mycket varierat med grov fågelbär, grov ask, grov asp, alm, några grova–medelgrova ekar, enstaka lind och grov björk. Ett mindre parti med gran finns i den södra delen. Högre upp i branten finns en del grov död ved i form av lågor. Buskskiktet utgörs av hassel, skogstry, måbär, hägg, enstaka hagtorn, samt några tibastbuskar. Askföryngringen är riklig i hela slutningen. Den nedre delen av slutningen domineras av fågelbär och gammal hassel. Fältskiktet är av örtrik typ med mycket trolldruva, stinksyska, lungört och blåsippa, nejlikrot, ormbär, underviol, nässelklocka, rödblära, lite träjon, samt enstaka kransrams och flenört.

Bevarandemål: Ädellövrisk brantskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En artrik lundflora med livskraftiga populationer av blåsippa, lungört, underviol, stinksyska, ormbär, trolldruva, nässelklocka, flenört och kransrams. En rik moss- och lavflora i talusbranterna.

Engångsåtgärder: Granen kan med fördel fällas.

Underhållsåtgärder: Området lämnas till fri utveckling. Träd och buskar får tas ned utmed gränsen till hustomterna om de orsakar olägenhet för husägaren.

Skötselområde 3

Markslag/naturtyp: Brandtskog av ädellövrisk typ

Natura 2000-habitat: Näringsrik ekskog 9160, Ädellövskog i branter 9180

Areal: 2,9 ha

Beskrivning

Ekdominerad 80-årig ädellövskog på blockrik mark. Trädskiktet domineras av medelgrov ek, med inslag av medelgrov alm, fågelbär, ask, grov asp, lönn och björk. Buskskiktet består av hasselbuketter, skogstry, måbär och mycket askföryngring. Fältskiktet är av örtrik typ med blåsippa, lungört, svalört, vitsippa, ormbär, stinksyska, nejlikrot, underviol, nässelklocka, lundgröe, och lite inslag av vätteros och flenört. Det råder brist på framför allt grov död ved. Längst norrut i rasbranten utgörs trädskiktet enbart av medelgrov ask. Här finns ett stort bestånd med myska.

Bevarandemål: Ädellövskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En artrik lundflora med livskraftiga populationer av blåsippa, lungört, underviol, stinksyska, ormbär, trolldruva, nässelklocka, vätteros, flenört, kransrams och myska.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Området lämnas till fri utveckling. Utmed villatomter får röjning av vegetationen ske, dock ej längre från gränsen än ca 2 meter.

Skötselområde 4

Markslag/naturtyp: Igenväxt äng/hagmark av ask-alm-typ

Areal: 1,6 ha

Beskrivning

Ädellövdominerad 90-årig skog på sluttningen nedanför gångstigen. Trädskiktet utgörs av klen-medelgrov ek, alm, lönn, oxel, fågelbär, medelgrov-grov björk, sälg, några hamlade träd av lönn och oxel. Buskskiktet domineras av stora hasselbuketter, mycket askföryngring, inslag av måbär och skogstry och enstaka hagtorn. Närmast vägen växer en del döda enar och nypon. Fältskiktet är av örtrik typ med nejlikrot, skogssallat, träjon, lungört, blåsippa, nässelklocka, ormbär, trolldruva, samt inslag av kransrams och flenört.

Bevarandemål: Ädellövrisk skog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. Låt hasseln komma upp i de öppna delarna närmast gångstigen. En artrik lundflora med livskraftiga populationer av lungört, blåsippa, nässelklocka, ormbär, trolldruva, kransrams och flenört.

Engångsåtgärder: Gammalt fårstängsel tas bort.

Underhållsåtgärder: Området lämnas i huvudsak till fri utveckling.

Skötselområde 5

Markslag/naturtyp: Ädellövskog, äng

Areal: 0,7 ha

Beskrivning

Området ligger ovanför Scheelegatan. Den södra delen är delvis öppen och utmed den asfalterade gångvägen från Scheelegatan finns en artrik slåttermark med ängskallra, vädsklint, smällglim, revormstörel, rödklint, gulmåra, vresros, vårbrodd, såpnejlika. Trädskiktet är glest och domineras av vidkroniga medelgrova ekar och fågelbär, flera vildaplar, inslag av medelgrova döende askar mot vägen, enstaka oxel och björk. Det glesa buskskiktet utgörs av ung hassel och nypon. Nedanför betesmarkerna och gångvägen växer mest ohävdsarter. Utmed bergbranten ovan Scheelegatan växer det hasselbuskar.

Bevarandemål: Glest trädskikt med vidkroniga grova träd av ek, fågelbär, oxel och vildapel. Ängsmark med hävdgynnade arter närmast gångvägen. Vålutvecklade skogsbryn med bärande buskar ovanför branten.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Ängsmarken röjs vid behov och årlig slåtter utförs i slutet av augusti med skärande eller klippande redskap och bortförsl av höet. Låt hasseln komma upp och gynna även andra bärande buskar, men inte så att det missgynnar utsikten från platån. Övrigt sly röjs bort.

Skötselområde 6

Markslag/naturtyp: Vägområde

Areal: 0,2 ha

Beskrivning

Området utgörs av vägområde.

Bevarandemål:

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Inga.

Skötselområde 7

Markslag/naturtyp: Brantskog av ädellövik typ

Natura 2000-habitat: Ädellövskog i branter 9180

Areal: 5,4 ha

Beskrivning

Området utgörs av diabasbranter som gränsar till Mössebergsparken. Bergbranten är bevuxen med ädellövdominerad 90-årig skog. Trädskiktet består av ek, alm och ask, med inslag av lind, fågelbär, björk, lönn och asp. I branten finns det rikligt med lodytor, som i den nordöstra delen utgörs av höga stup där det finns rikligt med pelarförklyftning. Nedanför diabaskanten finns blockrika marker. Mikromiljöer som block och bergssidor är väl representerade i området. Mörk baronmossa som lever på främst basiska bergarter förekommer ganska rikligt i området. Den indikerar att området har haft kontinuitet av skuggiga lövskogsmiljöer.

I den södra delen vid Scheelebacken dominerar trädskiktet av grov alm, med inslag av grov ask, medelgrov-grov ek, tysk lönn, enstaka lind och några unggranar. Det finns lite klen död ved men det råder stor brist på grov död ved. Buskskiktet består av hassel, skogstry, måbär och mycket askföryngring. Fältskiktet är av örtrik typ med stinksyska, nejlikrot, trolldruva, lungört, nässelklocka, träjon, lundgröe, ormbär, stinknäva, myska, kransrams samt enstaka storrams. I den nedre delen av området finns en färgsprakande vårflora av lungört, vitsippa och blåsippa.

I den norra delen dominerar trädskiktet av grov ask, alm och ek, med inslag av grov björk, fågelbär och grov asp. Till skillnad från södra delen är tillgången på grov död ved är relativt stor. I buskskiktet finns hassel och skogstry. På klipp-hyllorna i branten med pelarförklyftning växer det rikligt med stinknäva och små-nunneört. I klippskrevorna i stupen finns enstaka fynd av sällsynta ormbunkar som svartbräken, hällebräken och gaffelbräken. De hotade arterna stenfrö och rutlåsbräken förekommer på klipp-hyllor och i rasbranten. Dessa arter trivs i öppna till halvöppna miljöer och är känsliga för konkurrens. I anslutning till utsikts-platserna finns en hävdgynnad flora med gul fetknopp, vitknavel, kärleksört, sommarfibbla, gulmåra, blodnäva, brudbröd, axveronika, harmynta, darrgräs samt lite ängshavre.

Som framgår ovan innebär skogens brukningshistorik att mikromiljöer i form av gamla träd och död ved är underrepresenterade. Avverkning av triviallövträd och gran innebär en förstärkning av ädellövdänsa. Beskärning/hamling påskyndar trädens åldrande och bidrar till att mängden död ved initialt ökar snabbare. Åtgärder gynnar även de arter i området som kräver något mer öppna miljöer.

Bevarandemål: Ädellövräk brantskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En rik moss- och lavflora i talusbranterna. En artrik flora med livskraftiga populationer av rutlåsbräken, stenfrö, blåsippa, lungört, underviol, stinksyska, trolldruva, nässelklocka, ormbär, kransrams och myska. Delar av träden i skötselområdet får fällas/beskäras/hamlas så att utsikten från Bredablick/diabasplattån gynnas. Vissa ädellövträd ska sparas och aldrig beskäras, utan ska på sikt bli gamla och grova överståndare. Utsikten kommer därmed att bibehållas över och mellan träden.

Engångsåtgärder: Triviallövträd, liksom gran och främmande trädslag, får kapas. Enstaka trädkronor på ädellövträd får beskäras/hamlas för att förbättra utsikten från Bredablick/diabasplattån inom skötselområde 7a och 7b. Enstaka ädellövträd får kapas på en höjd strax under trädkronan så att stående död ved skapas. Enstaka ädellövträd i direkt anslutning till plattån som skymmer utsikten vid utsiktsplatserna A-E får kapas helt. All död ved lämnas på platsen. För att minska behovet av återkommande beskärning sparas ett antal ädellövträd orörda utan beskärning.

Underhållsåtgärder: Beskärning och hamling av träd får utföras för att behålla utsikten från Bredablick/diabasplattån inom skötselområde 7a och 7b. Enstaka ädellövträd får kapas på en höjd strax under trädkronan så att stående död ved skapas. All död ved lämnas på platsen. Ett antal ädellövträd sparas orörda utan beskärning. Lokaler med rutlåsbräken och stenfrö hålls öppna genom regelbundna röjningar. I anslutning till utsiktsplatserna A-E utförs årlig slätter i slutet av augusti/september med skärande eller klippande redskap och bortförel av höet samt röjning av sly.

Skötselområde 8

Markslag/naturtyp: Skogsbryn

Areal: 0,2 ha

Beskrivning

Området består av en bård av buskar och unga träd mellan rasbranten och gång- och cykelvägen. Skötselområdet ligger utanför Natura 2000-området. Delar av området ligger på vägbankar (utfylld mark). Trädskiktet domineras av täta bestånd av klen alm, med inslag av medelgrov alm, klen ask och lönn. Det glesa buskskiktet består av hassel, skogstry, och lite druvfläder.

Bevarandemål: Välutvecklade skogsbryn med låga hamlade ädellövträd och ett lågt buskskikt som fungerar som en ekologiskt funktionell skyddszon mot rasbranten (Natura 2000-området). Träden hamlas för att återskapa och bevara utsikten från Bredablick/diabasplattån.

Engångsåtgärder: Hamling av ett antal utvalda ädellövträd. Försiktig röjning av unga träd. Samtliga buskar sparas.

Underhållsåtgärder: Återkommande hamling samt röjning av unga träd och buskar. Löv från de hamlade träden används som foder i djurparken.

Skötselområde 9

Markslag/naturtyp: Äng, hassellund

Areal: 0,3 ha

Beskrivning

Området ligger i anslutning till utsiktsplatserna vid Hästgärdet. På platån finns spridda grova träd av bland annat ek, sälg och björk. Nedanför platån finns fågelbär, rönn, asp, ask, alm. På klipporna nedanför utsiktsplatserna växer mycket ask- och almföryngring, hassel, inslag av skogstry, nypon och enstaka en, berberis och getapel. På berghällarna växer kärleksört, gul fetknopp, vit fetknopp, vitknavel, småfingerört, ljung och lite backtimjan. Dessa ytor har tidigare betats och på klippfyllorna och i skrevorna växer ett flertal hävdgynnade arter som gulmåra, vitmåra, femfingerört, kärleksört, brudbröd, kungsmymta, axveronika, stor och liten blåklocka, blodnäva, rödklint, gökärt, gråfibbla, svartkämpar, solvända, samt mycket sparsamt med flentimotej, ängshavre, fältmalört, backnejlika och backsippa. Utsiktsplatserna F och G finns markerade på skötselplanekartan.

Bevarandemål: Gamla vidkroniga lövträd på platån. En artrik slättermark med livskraftiga populationer av småfingerört, backtimjan, backsippa, vit och gul fetknopp, vitknavel, brudbröd, kungsmymta, axveronika, rödklint, solvända, backnejlika, fältmalört, flentimotej och ängshavre. Välutvecklad hassellund i de övriga delarna. Bevarade utsiktsplatser vid Hästgärdet.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Nedanför utsiktsplatserna röjs uppväxande sly bort för att bevara utsikten. Hassel, nypon, skogstry och getapel sparas. I anslutning till utsiktsplatserna utförs årlig slåtter i slutet av augusti/september med skärande eller klippande redskap och bortförsel av höet samt röjning av sly.

Skötselområde 10

Markslag/naturtyp: Igenväxt äng/hagmark av ask-alm-typ

Areal: 1,4 ha

Beskrivning

I den södra delen som ingår i djurparken finns en beteshage med spridda träd av medelgrov ek och ask, grov-medelgrov alm, grov björk, lönn, fågelbär, grov gran, samt hasselbuskar. Hagen betas av djur från djurparken och fältskiktet är triviale. I den nordöstra delen växer gles gallrad skog. Trädskiktet domineras av medelgrov ek, med inslag av medelgrov tall, grov björk, alm, ask, fågelbär, samt en klen bok. Buskskiktet utgörs av hasselbuketter, skogstry, måbär, enstaka tibast, samt mycket sly. Fältskiktet närmast stigen är triviale med mycket älggräs. Längre in mot berget är fältskiktet av örtrik typ med blåsippa, stinksyska, nejlikrot och kransrams. I den nordvästra delen som gränsar till djurparken utgörs det glesa trädskiktet av medelgrov-grov alm, grov ask, medelgrov ek, sälg, oxel, fågelbär, rönn, asp och någon lind. Buskskiktet utgörs av främst hassel, samt lite skogstry och måbär. Fältskiktet är i huvudsak av örtrik typ med träjon, nejlikrot, och inslag av lungört och blåsippa.

Bevarandemål: Ädellövrisk skog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. Livskraftiga populationer av blåsippa, stinksyska och kransrams.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Fortsatt bete och röjning i betesfällan i djurparken. Intill stigen i anslutning till utsiktsplatserna utförs röjning av sly för att gynna hassel, skogstry, måbär och tibast.

Skötselområde 11

Markslag/naturtyp: Igenväxt äng/hagmark av ask-alm-typ

Natura 2000-habitat: Utvecklingsmark för Nordlig ädellövskog 9020.

Areal: 14 ha

Beskrivning

I den södra delen norr om parkeringen växer 90-årig ädellövskog. Det glesa trädskiktet domineras av medelgrov ask (enstaka grov), stort inslag av grov björk, medelgrov-grov alm, asp och fågelbär, lönn (enstaka tysklönn), enstaka äldre rönn, samt ett litet parti med grova granar. Hos den yngre asken i den nedre delen av sluttningen är askskottssjukan utbredd. En mindre ravin med ett stort bestånd av skavfräken finns i den övre delen av området. Nedanför branten med pelarförklyftning växer det rikligt med strutbräken, lungört, blåsippa och svalört. Vinbärsnäckan observerades i sluttningen. I sluttningen finns en ohävdad äng med trivialt fältskikt som domineras av skogsnäva.

Längre norrut är trädskiktet äldre. Det domineras av ett glest bestånd av 130-årig ek och grov björk. Enstaka lindar finns spridda i området. Några hamlade oxlar vittnar om att marken tidigare varit öppen betes- eller slåttermark. Det finns rikligt med klen död ved, men endast mindre förekomst av död ved i grova dimensioner. Det är mycket askföryngring i hela området. Buskskiktet domineras av gamla hasselbuketter med mycket död ved, inslag av måbär och skogstry, enstaka hagtorn och nypon. Fältskiktet är av örtyyp. De glesare delarna har en artrik flora med lungört, vitsippa, blåsippa, stinksyska, trolldruva, nässelklocka, skogsnäva, nejlikrot, humleblomster, skogsfräken, rödblåra, ormbär och lundgröe. I de täta bestånden med hassel är fältskiktet dåligt utvecklat. I den övre delen av sluttningen ovanför stigen växer det rikligt med strutbräken. Ovan området med planterad lind växer 90-årig ädellövskog med stor trädslagsvariation. Trädskiktet utgörs av grov alm, ask, björk och asp, samt fågelbär. Buskskiktet domineras av grov hassel, hägg, skogstry, mycket askföryngring och enstaka hagtorn. Enligt lövskogsinventeringen förekommer hasselticka i området. Fältskiktet är av örtyyp med nejlikrot, träjon, trolldruva, vitsippa, liljekonvalj, lungört, blåsippa, enstaka vätteros och nästrot. Strax söder om skötselområde 16 finns ett mindre parti med gran.

Längst norrut på fastigheten Jättene utgörs större delen av sluttningen av gallrad skog. Nedre delen av sluttningen domineras av hasselbuketter. Trädskiktet är glest och består av grov björk, medelgrov asp, med inslag av fågelbär. Andra buskar är skogstry och hägg. Fältskiktet är av örtyyp med träjon, majbräken, skogsfräken, liljekonvalj, trolldruva, humleblomster, nejlikrot, skogssallat, vitsippa, rödblåra och rikligt med stinksyska. Enstaka skogsnycklar och nästrot växer i anslutning till en stig. Högre upp i sluttningen är trädskiktet halvslutet och domineras av medelgrov ask, med inslag av grov asp. Askskottssjukan är utbredd. Hassel och skogstry ingår i buskskiktet och det är gott om askföryngring. I fältskiktet finns kärrfibbla, liljekonvalj och tussilago. I sluttningen utmed fastighetsgränsen under kraft-ledningen förekommer hässlen. Fältskiktet är av örtrik typ med enstaka skogsnycklar.

Bevarandemål: Ädellövskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. Ängen får växa igen genom självföryngring och lämnas i huvudsak till fri utveckling. Rövning utförs vid behov för att gynna ädellövträd.

Engångsåtgärder: Granen kan med fördel fällas.

Underhållsåtgärder: Røjning av granföryngring vid behov. Røjning i anslutning till minnesstenen så att den inte skadas av inträngande rötter. Träd och buskar får tas ned utmed gränsen till hustomterna om de orsakar olägenhet för husägaren.

Skötselområde 12

Markslag/naturtyp: Blandlövskog

Areal: 1,2 ha

Beskrivning

Området ligger på platån och är bevuxet av gles ädellövriskog. Trädskiktet består av medelgrov ek och alm, tall, ask, björk, fågelbär, klen lönn, rönn, samt en grov och tre medelgrova lindar. Buskskiktet består av hassel. Lite granföryngring börjar komma upp. Fältskiktet är i huvudsak av ristyp, men det finns inslag av örtrik typ med stinksyska, lungört, nejlikrot, kransrams och flenört. Ett par utsiktspunkter finns som håller på att växa igen. Diabasen går i dagen närmast branten. På hållmarkerna håller växtligheten på att etablera sig. Det finns flera intressanta arter som femfingerört, kärleksört, axveronika, lite gul fetknopp, harmynta och brudbröd. Vinbärssnäckan observerades på hållmarkerna. Närmast gångstigen är det öppen mark. En bäckfåra som periodvis är uttorkad löper från kalhygget ner i branten.

Bevarandemål: Ädellövriskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En artrik flora med livskraftiga populationer av som femfingerört, kärleksört, axveronika, gul fetknopp, harmynta och brudbröd på hållmarkerna.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Skogen lämnas till fri utveckling. Røjning av granföryngring. Hållmarkerna hålls öppna genom regelbundna røjningar.

Skötselområde 13

Markslag/naturtyp: Brantskog av ädellövriskog, ekskog av ristyp

Natura 2000-habitat: Ädellövskog i branter 9180, näringsfattig ekskog 9190

Areal: 3 ha

Beskrivning

Området utgörs av en bergbrant med både mindre och större lodytor som i vissa fall övergår i stup. I bergbranten växer ädellövdominerad 90-årig skog. Trädskiktet domineras av grov alm, inslag av ek, lind, ask och lönn, samt enstaka grov björk. Buskskiktet består av hassel, skogstry, hägg och måbär. Fältskiktet utgörs av stinksyska, nejlikrot, trolldruva, nässelklocka, skogssallat, lundgröe, liljekonvalj, rödblåra och spridda förekomster av kranrams. Nedanför lodytorna växer det rikligt med strutbräken. I den nedre delen av branten växer rikligt med blåhallon utefter en stig. I rasbranten längre norrut domineras trädskiktet av medelgrov ask, medelgrov ek, inslag av lönn, samt enstaka lind. Ett parti med medelgrov gran växer mitt i branten. I den nedre delen av talusbranten växer enstaka grov ask. Det finns rikligt med lågor. Buskskiktet utgörs av mycket skogstry, hägg, hassel, enstaka hagtorn och måbär. I rasbranten längst norrut dominerar björk och naturvärdena är lägre. Utmed en smal remsa närmast platån domineras trädskiktet av medelgrov ek, samt inslag av grov björk. Fältskiktet i den övre delen av branten är

huvudsakligen av ristyp med blåbär, liljekonvalj, skogsviol och skogssallat. I anslutning till stigen på platån finns flera bestånd med kransrams.

Bevarandemål: Ädellövrisk brantskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En artrik lundflora med livskraftiga populationer stinksyska, trolldruva, nässelklocka, kransrams och strutbräken. En rik moss- och lavflora i talusbranterna. Näringsfattig ekskog närmast platån.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Området lämnas till fri utveckling.

Skötselområde 14

Markslag/naturtyp: Ekskog av ristyp, ekkrattskog

Natura 2000-habitat: Utvecklingsmark för näringsfattig ekskog 9190

Areal: 1,3 ha

Beskrivning

På platån växer gles 50-årig ekskog med täta ensnår. Trädskiktet domineras av klen-medelgrov ek, stort inslag av klen-medelgrov björk, enstaka grov björk, tall och oxel. En vidkronig grov ek finns. Buskskiktet domineras av en, de flesta döende och döda. Inslag finns av hasselbuketter, enstaka brakved och måbär. Fältskiktet är av ristyp med blåbär, ekorrbar, skogsstjärna, träjon och liljekonvalj. I ett mindre parti finns det förutom ek lite inslag av alm, askföryngring, skogstry, hassel och måbär. Fältskiktet här är av örttyp med lite blåsippa och kransrams. Längst norrut finns ett hygge som tidigare varit planterat med gran. På hygget finns några ekar som tidigare stått inträngda av granen. Några hamlade oxlar, en grov björk och en lind står även kvar efter avverkningen.

Bevarandemål: Näringsfattig ekskog.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Området lämnas till fri utveckling. Røjning av granföryngring vid behov.

Skötselområde 15

Markslag/naturtyp: Blandlövskog

Areal: 0,6 ha

Beskrivning

Området har tidigare varit planterat med gran som har avverkats. Ingen återplantering har skett utan självföryngring av löv håller på att komma upp. En røjning har nyligen utförts och røjningsavfallet ligger kvar. Trädskiktet som återstår efter avverkningen består av 80-årig medelgrov alm, ek och tall, björk, ask, fågelbär, lönn och rönn. Buskskiktet utgörs av hassel, skogstry, olvon, druvfläder, hallon och enstaka nypon. Fältskiktet är rikt med rödblåra, trolldruva, ormbär, stinksyska, lungört och ett stort bestånd med kransrams.

Bevarandemål: Ädellövrisk skog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner. En artrik lundflora med livskraftiga populationer av lungört, stinksyska, ormbär, trolldruva och kransrams.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Røjning av granföryngring och røjning av sly för att gynna i första hand ädellövträd och i andra hand triviallövträd.

Skötselområde 16

Markslag/naturtyp: Sekundär lövskog frisk typ, rikkärr

Natura 2000-habitat: Rikkärr 7230

Areal: 0,2 ha

Beskrivning

Skogstypen utgörs av sekundär lövskog med ungt trädskikt som domineras av björk, med inslag av asp och ask. Buskskiktet är glest och består av olvon. Askföryngringen har röjs bort. Fältskiktet är uppluckrat så att brunjorden blottas. Intressanta arter är kärrfibbla, trolldruva, blåsippa, tvåblad och enstaka skogsnycklar. Tidigare rester av stängsel och stenmurar vittnar om att området tidigare varit betesmark. En bäck rinner genom området. Hela området är påverkat av rörligt, kalkhaltigt markvatten. I den övre delen av området ligger Näregårdskärret som är ett mindre sluttande extremrikkärr. I kärret fanns det i slutet av 1990-talet ett mindre bestånd med axag, majviva, flugblomster och kärrknipprot, samt relativt rikligt med skogsnycklar i kanterna. Kärret domineras numera av bladvass. Det finns även rikligt med kärrfibbla, vattenklöver, kärrfräken, gräsull, enstaka skogsnycklar, borsttistel och storsileshår. Bottenkiktet utgörs av tuffmossor. Kärret omges av björk och asp. Røjning av sly nedanför kärret och ringbarkning av träd runt kärret har utförts för att utöka kärret och för att öka ljusinsläppet till kärret.

Nedanför kärret finns en lokal med guckusko som utgörs av tre bestånd. Enligt uppgift fanns omkring 1990 endast ett bestånd med guckusko vid stenmuren. De två bestånden som växer i slänten har tillkommit senare. Det var troligtvis vid den här tiden som lokalen upptäcktes. Det upphörda betet och igenväxningen gynnade arten under 1990-talet eftersom guckuskon trivs i halvöppna miljöer. Igenväxningen gick så småningom för långt vilket ledde till minskning av bestånden. Under 2005 påbörjades en restaurering av guckuskolokalen vilket har lett till en ökning av bestånden.

Bevarandemål: I området ska finnas en artrik flora med livskraftiga populationer av guckusko, tvåblad och skogsnycklar. Näregårdskärret ska vara ett hydrologiskt opåverkat, ljusöppet slutningskärr med livskraftiga populationer av skogsnycklar.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: I Näregårdskärret utförs regelbunden røjning av sly. Røjning av granföryngring utförs vid behov. I anslutning till guckuskobestånden röjs allt sly bort. Røjningsavfallet tas bort från kärret och guckuskolokalen och läggs i faunadepåer i solbelysta lägen.

Skötselområde 17

Markslag/naturtyp: Öppen hagmark

Areal: 7,8 ha

Beskrivning

Naturbetesmarker väster om Bredablick som betas med nöt. Dessa har enligt kartan från 1800-talet till stor del varit åker. Betesmarken söder om vägen utgörs av en öppen betesmark på frisk mark. I en trädunge växer några flerstammiga ganska grova sälgar, flera gamla oxlar, några askar och en ek. Markfloran är ganska trivial, men i fuktiga partier finns grönvit nattviol och vissa ytor på berg-hällarna är artrika med mandelblomma och gul fetknopp. Inslag finns av kalk-

gräsmark och artrik silikatgräsmark. De artrikaste partierna finns i den nedre delen av betesmarken och strax utanför stängslet utmed gångstigarna i sydost och nordost. Där växer det rödklint, ängsskallra, getväppling, vitmåra, gulmåra, väddklint, sommarfibbla, rödkämpar, darrgräs, ängshavre, brudbröd, vårbrodd, liten blåklocka, samt lite blodnäva, stor blåklocka, hirsstarr och backnejlika. Betesmarken norr om vägen är artfattigare. Marken är i huvudsak frisk med inslag av fuktig mark. Längs kraftledningen är betesmarken skogbevuxen med björk och enstaka granar, samt en hel del granföryngring. Mittpartiet är skogsbevuxet och hyser en liten våtmark som omges av ganska grova vidkroniga klibbalar. Ett flertal fristående ekar finns spridda i hagen samt två lindar. Buskskikt saknas. Ett mindre inslag av kalkgräsmark och artrik silikatgräsmark förekommer. I fältskiktet finns måttliga mängder av ängsskallra, hirsstarr och prästkrage. I de fuktiga partierna finns ganska rikligt med grönvit nattviol. Här finns en ovanlig form av majsörblomma, liten fetknopp och myskgräs. För övrigt är det artfattigt och den södra delen av betesmarken är påverkad av kväve. De fjärilar som noterats är slättergräsfjäril, luktgräsfjäril, kamgräsfjäril, silverfärgad blåvinge, guldvinge, grobladsnätfjäril, kattostvisslare och rödfransad björnspinnare.

Bevarandemål: Öppen betesmark med ett fältskikt som domineras av arter knutna till naturliga gräsmarker på kalkrik mark.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Bete med nöt och röjning vid behov. Betespåsläppet börjas i betesfällan norr om vägen. På sensommaren betas fällan söder om vägen.

Skötselområde 18

Markslag/naturtyp: Äng

Areal: 0,8 ha

Beskrivning

Äng ovanför sjukhuset. Floran är trivial bortsett från några stora bestånd med skogsvicker. Ingen skötsel utförs idag.

Bevarandemål: Ädellövrisk skog.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Området får växa igen genom självföryngring av löv och lämnas i huvudsak till fri utveckling. Röjning utförs vid behov för att gynna ädellövträd.

Skötselområde 19

Markslag/naturtyp: Barrblandskog, hyggesuccessioner av lövrisk typ

Areal: 1,2 ha

Beskrivning

Hela området var tidigare planterat med gran. I den södra delen finns 90-årig planterad gran kvar och i den sydvästra delen växer asp och tall. Norra delen utgörs av ett kalhygge eftersom granen har stormfällts. Det återstår en del klenmedelgrov björk och enstaka halvdöda klena ekar. Återplantering har skett med gran, men det är bara enstaka granplantor som klarat sig. Mycket björkföryngring, druvfläder, vide, rönnsly samt lite ekföryngring börjar komma upp. Fältskiktet är av ristyp med blåbär och hallon.

Bevarandemål: Blandlövriskog.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Røjning av granföryngring och røjning av sly för att gynna i första hand ädellövträd och i andra hand triviallövträd.

Skötselområde 20

Markslag/naturtyp: Sekundär lövskog fuktig typ, lövsumpskog

Natura 2000-habitat: Utvecklingsmark för lövsumpskog 9080

Areal: 0,5 ha

Beskrivning

Området utgörs huvudsakligen av lövsumpskog av klen-medelgrov björk och ask, inslag av medelgrov tall, samt enstaka klen alm och lönn. Det är gott om askföryngring och stora videsnår växer vid en vattensamling. Andra buskar är hassel och enstaka skogstry. Fältskiktet utgörs av älggräs, flädervänderot, humleblomster, smörblomma, träjon, majbräken, nejlikrot, skogssallat, samt enstaka skogsnycklar.

Bevarandemål: Lövsumpskog som är rik på grova träd samt lågor och torrakor i grova dimensioner.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Området lämnas till fri utveckling. Røjning av granföryngring utförs vid behov.

4. Friluftsliv

4.1 Övergripande mål

Friluftslivets intressen ska bevaras och utvecklas. Naturreservatet ska vara attraktivt och lättillgängligt för besökare och det ska också finnas bra information om området. Motionsspår, stigar och friluftsanordningar ska underhållas så att samtliga friluftaktiviteter kan bedrivas i området.

4.2 Information och anläggningar

I området finns anlagda vandringsleder och stigar, samt en rastplats med grillplats. Informationstavlor ska sättas upp som ska utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar. De ska innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, naturvärden och gällande föreskrifter för allmänheten. Informationsanläggningar ska ses till regelbundet och underhållas av förvaltaren.

5. Uppföljning

5.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i reservatet ska dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen ska framgå: åtgärd, plats (skötselområde), tidpunkt, kostnad och utförare.

5.2 Uppföljning av bevarandemål

Falköpings kommun ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. En inventering av förekomst av rödlistade arter, indikatorarter och signalarter har gjorts med avseende på kärlväxter. Denna bör kompletteras av en inventering av svampar, mossor och lavar. En uppföljning av områdets kvalitetsmål bör göras i framtiden. Kartor med inprickade förekomster för vissa utvalda arter bör utgöra komplement till artlistorna.

5.3 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns. Falköpings kommun ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

6. Sammanfattning av planerad förvaltning

Förvaltningen av naturreservatet Mössebergs östsluttning bekostas av Falköpings kommun.

Skötselåtgärd/uppföljning	Intervall	Prioritet	Finansiering
Gränsmarkering	1 gång	1	Falköpings kommun
Tillverkning och uppsättning av skyltar	1 gång	1	Falköpings kommun
Röjning av granföryngring och främmande trädslag.	Vid behov	2	Falköpings kommun
Underhåll av stängsel	Vid behov	2	Falköpings kommun
Slyröjning	Årligen	2	Falköpings kommun
Bete och slåtter	Årligen	1	Falköpings kommun
Underhåll bord, bänkar, grillplats, skyltar	Vid behov	1	Falköpings kommun
Underhåll av leder, stigar och utsiktspunkter	Vid behov	1	Falköpings kommun
Tillsyn och uppföljning av skötselåtgärder	Årligen	1	Falköpings kommun
Inventering av svampar, mossor och lavar	1 gång	1	Falköpings kommun
Uppföljning av inventeringar	Vart 10:e år	2	Falköpings kommun

Tabell 3: Prioritering av föreslagna skötselåtgärder och uppföljning. Intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet; (3) Lägre prioritet.

7. Referenser

www.artportalen.se.

Christofferson, I. 1977. Naturvårdsinventering av Falköpings kommun. Meddelande 16/77.

Lennart Sundh. 1998. Förslag till skötselplan och beslut för naturreservatet Mössebergs östsluttning

Jannert, G. 2003. Mössebergs flora. Falbygdens Fågelklubbs tidskrift Svarthaken nr 1 2003.

Jordbruksverket. Äng- och betesmarksinventeringen 2002-2004.

Lindholm, M. 2005. Lövskogar i Falköpings kommun. Länsstyrelsens rapport 2005:04.

Mörner, C. 2012. Mössebergsparken Vårdprogram. C.U. Mörner Cultur.

Roland, E. 2006. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0540153 Mössebergs östsluttning

Naturvårdsverket. 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000.

Naturvårdsverket. 2000. Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker. NV Rapport 5081.

Pålsson, L. 1998:510 Vegetationstyper i Norden. Tema Nord. Nordiska Ministerrådet.

Skogsvårdsstyrelsen 1997 nyckelbiotoper (08D0d02:1,2)